O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

“Tasdiqlandi”
Rektor M.T.Xodjiyev
____
„___“ ____________ 2024-yil
№ ______ -2024

ADABIYOTSHUNOSLIK NAZARIYASI I, II FANI O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	200 000	– San’at va gumanitar fanlar
Ta’lim sohasi:	230 000	– Tillar
Ta’lim yo‘nalishi:	60230100	– Filologiya va tillarni o‘qitish: o‘zbek tili

Guliston-2024

Scanned with ACE Scanner

Scanned with ACE Scanner

Fanning nomi	Adabiyotshunoslik nazariyasi
Fan/modul kodi	AN11,810
Fan/modul turi	Majburiy
O'quv yili	2024/2025 2027/2028
Fan semestri	1,8
Ta'lim tili/turi	O'zbek/kunduzgi
Fanga ajratilgan soat/kredit	300/10
Auditoriya soat/kredit	120/4
Mustaqil ta'lim uchun ajratilgan soat/kredit	180/6

I. FANNING MAZMUNI

Fanni maqsadi: Adabiyotshunoslik nazariyasi (adabiyotshunoslikka kirish) fani adabiyotning jamiyat ijtimoiy hayotidagi o'rni, adabiyotning ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati, adabiyotning tabiiy va ijtimoiy fanlar va san'atning boshqa turlaridan farqi, adabiy turlar va janrlar, ijodkorlarning o'ziga xos uslubi kabilar kabilar to'g'risida ma'lumot beradi. Mazkur fanni o'qitishning asosiy maqsadi – badiiy asarni tahlil qilish uchun yo'llanma berish, badiiy matnni turli metodlar asosida har tomonlama ilmiy-estetik tahlil qilish, jahon adabiyotshunosligidagi metodlarni adabiy tur hamda janrlar bo'yicha yozilgan ilmiy asarlar misolida asoslab o'rganish, umuman, adabiyotshunosning ilmiy-estetik tafakkurini shakllantirish ushbu fanning asosiy maqsadi sanaladi.

Fanning vazifasi: adabiyotshunoslik nazariyasi (Adabiyotshunoslikka kirish) fanining adabiyotshunoslik tarixi, zamonaviy adabiyotshunoslik orasidagi bog'lanishni tushuntirish, adabiyotshunoslikning tarkibiy qismlarini o'rgatish, badiiy asarni ilmiy-estetik tahlil qilish, matnni tarkibiy qismlarga ajratish va ularning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, badiiy asarlarni turli metodlar asosida tahlil qilishni tushuntirish, adabiyotshunoslik tarkibiy qismlari orasidagi bog'liqlikni ko'rsatish, o'zbek alabiyotshunoslarining maqola, taqrizlarini o'ziga xos xususiyatlarini o'rgatish, talabaga san'at asarlarini his qilishini o'rgatish.

II. ASOSIY NAZARIY QISM

(Ma'ruza, amaliy (seminar) va mustaqil ta'lim mavzulari)

II.I Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

№	Modul nomi	Ma'ruza mashg'ulotida ko'riladigan mavzular	Amaliy mashg'ulot bo'yicha mavzulari	Seminar mashg'ulot bo'yicha mavzulari	Mustaqil ta'lim va mustaqil ish mavzulari
1	1-mavzu: Adabiyotshunoslik - badiiy adabiyot to'g'risidagi fan	Adabiyotshunoslik fanining maqsad va vazifalari. Badiiy asar – adabiyotshunoslik obyekti. Adabiyotshunoslikning tarkibiy qismlari: adabiyot tarixi, adabiyot nazariyasi, adabiy tanqid, matnshunoslik, manbashunoslik.	Adabiyotshunoslik ning tarkibiy qismlari	Badiiy adabiyotda shakl va mazmun tushunchasi	Fitratning "Adabiyot qoidalari", "Aruz haqida" asarlarini o'rganish
2	2-mavzu: Adabiyotshunoslik tarixi	Qadimgi davr adabiyotshunosligi. Arastu – adabiyotshunos. Sharq adabiyotshunosligi:	Arastu "Poetika" asari	Badiiy asar tuzilishi	"Jahon adiblari adabiyot haqida" kitobini o'rganish

Scanned with ACE Scanner

		ilmi aruz, ilmi qofiya, ilmi bade'. G'arb adabiyotshunosligi			
3	3-mavzu: Badiiy asarda shakl va mazmun. Badiiy asar mavzusi	Shakl tushunchasi. Badiiy asar shakli va mazmuni, unung mutanosibligi. Badiiy asar mavzusi Badiiy asar tarkibiy qismlari	Fitrat - adabiyotshunos	Obrazlar tasnifi	O.Sharafiddinov asarlari bo'yicha taqdimot tayyorlash
4	4-mavzu: Badiiy asar kompozitsiyasi. Badiiy asar syujeti	Kompozitsiya – badiiy asar tarkibiy qismlarining o'zaro bog'liqligi. Syujet tarkibiy qismlari	Og'zaki va yozma adabiyot namunalari tahlili	Badiiy asar tili	Umarali Normatovning "Ijod sehri" kitobini o'rganish
5	5-mavzu: Badiiylik - adabiyotning asosiy xususiyati. Badiiy asar tili	Badiiylik - san'at asosi. Obraz, obrazlilik, ramz, majoz. Obrazlilik – badiiy asar tili asosi. Muallif nutqi. Qahramon nutqi: dialog va monolog. Personajlar portreti tasviri	Badiiy asar tilining o'ziga xos xususiyatlari	Kompozitsion vositalar	A.Rasulovning "Badiiylik bezavol yangilik" asari bilan tanishish
6	6-mavzu: Obraz - insonning adabiyotdagi umumlashma tasviri	Obraz – san'atga xos hodisa. Inson – adabiyotdagi asosiy obraz. Obraz – adabiy qahramon. Personaj, xarakter, tip. Obrazlar tasnifi	Badiiy obraz turlari	Syujet unsurlari va turlari	Q.Yo'ldoshevning "Badiiy tahlil asoslari" kitobi bo'yicha taqdimot tayyorlash
7	7-mavzu: Adabiy tur va janrlar	Adabiy turlar va janrlarning so'z san'atidagi o'rni va ahamiyati. Har bir turning janrlarga bo'linishi. Epos, lirika, drama turidagi asarlarning she'riy yoki nasr yo'lida yozilishi.	Ijodiy metod va adabiy oqimlar	Izzat Sulton - nazariyotchi olim	Matyoqub Qo'shjonovning "O'zbekning o'zligi" asari bo'yicha esse yozish
8	8-mavzu: She'r tuzilishi va she'r tizimlari. Aruz she'r tizimi	Sheriy nuqtning o'ziga xos xususiyatlari. She'rning tarkibiy qismlari. Erkin, sarbast, oq she'r. Sharq adabiyotidagi she'riy janrlar. G'arb adabiyotidagi she'riy janrlar. Aruz – Sharq mumtoz she'riyatidagi asosiy tizim.	Ijodkor uslubi	Matyoqub Qo'shjonov - adabiyotshunos	I.Haqqulning "Navoiyga qaytish" kitobini o'qish va Navoiyning badiiy olami bo'yicha ijodiy ish yozish
9	9-mavzu: Ijodiy metod va ijodkor uslubi.	Ijodiy metod – hayot hodisalari tanlash va	Badiiy asarni tahlil qilish usullari	Ozod Sharafiddino	D.Quronovning "Talqin

Scanned with ACE Scanner

Scanned with ACE Scanner

	Adabiy jarayon	ularga muayyan dunyoqarash asosida yondashish, talqin qilish yo'li. Realizm va romantizim ijodiy uslubi. Klassitsizm. Naturalizm, sentimentalism, syurrealizm yo'nalishi. Ijodkor uslubi.		v - adabiyotshunos	imkoniyatlari", "Zavqimdan bir shingil" kitoblarini o'qish
10	10-mavzu: Kirish. Adabiyot nazariyasi fan sifatida	Badiiy adabiyot san'atning bir turi sifatida. Adabiyot nazariyasining adabiyotshunoslik fani tarkibida tutgan o'rni: Adabiyot nazariyasining adabiyot tarixi, adabiy tanqid, adabiy manbashunoslik, adabiy jarayon, jahon adabiyoti, adabiyotshunoslik metodlari bilan aloqasi	Adabiyot nazariyasi qismi. Markaziy Osiyoda adabiy-estetik qarashlar	Adabiyot nazariyasi qismi. Sharq adabiy-nazariy tafakkur tarixi	I.Yoqubovning "Mustaqillik davri o'zbek romanlari poetikasi" kitobini o'qib o'rganish
11	11-mavzu: Adabiy-nazariy tafakkur taraqqiyoti tarixidan	Adabiyotshunoslik tarixiga umumiy nazar: sharq adabiyotining tarkibiy qismi, mumtoz poetika asoslari: g'arb adabiy-nazariy tafakkurining yetakchi tamoyillari	Badiiy adabiyotda obraz va obrazlilik	G'arb adabiy-nazariy tafakkur tarixi	Hozirgi she'riyat janrlari bo'yicha taqdimot tayyorlash
12	12-mavzu: Adabiyotning spetsifikasi	Adabiyotning o'ziga xosligining asosiy belgilari, badiiy adabiyotning vazifasi xususida, badiiy adabiyotning insonshunoslik ekanligi, badiiy adabiyot va ijtimoiy hayotning o'zaro munosabati	Personajlarning badiiy asar syujetidagi o'rni. "O'tkan kunlar" romani misolida	Badiiy adabiyot va folklor munosabati	Dramatik tur va uning janrlari bo'yicha asarlarni o'qish va tahlil qilish
13	13-mavzu: Badiiy asar tarkibi	Badiiy asar tarkibiga xos xususiyatlar adabiyotda shakl va mazmun uyg'unligi. Badiiy asar kompozitsiyasi va uning elementlari	Badiiy asar kompozitsiyasi	Adabiy asarlarni turlarga ajratish tamoyillari	Mumtoz lirik janrlar. Qasida janrida mavzu rang-baranglig.
14	14-mavzu: Badiiy asarda mavzu va g'oya tasnifi: temotologiya	Mavzuning mohiyati va dolzarbligi. Mavzular tasnifiga doir: badiiy g'oya va	Badiiy adabiyotda shakl va mazmun birligi,	Epik janrlar	Mumtoz adabiyotda bandli she'rlar turlari va

Scanned with ACE Scanner

Scanned with ACE Scanner

		ijtimoiy g'oyaning o'ziga xos qirralari. Mavzu, g'oya, obraz va estetik ideal munosabati	mavzu va g'oya mutanosibligi		ularning xossalari
15	15-mavzu: Badiiy tafakkur va badiiy obraz	Badiiy tafakkur tushunchasi. Obraz va detal: obraz yaratish usullari, obraz, simvol, ramz xususida, badiiy obraz genezisi – maydonga kelish omillari xususida.	Badiiy asarda konflikt	Roman ichki shakllari	Adabiy asarda maxsus leksik qatlamlar. Dialektizm. "Otamdan qolgan dalalar" romani misolida.
16	16-mavzu: Poetik nutq xususida	Poetik nutq va badiiy asar tili masalasi. Poetik nutqqa xos alomatlar. Muallif va qahramonlar nutqidagi individuallik: dialogik va monologik nutq. Badiiy nutq mezoni.	Badiiy adabiyotda badiiy til imkoniyatlari	Hikoya janri	Badiiy asarda tavsiflash vositalari. Portret. "O'tkan kunlar" va "Mehrobdan chayon" romanlari misolida.
17	17-mavzu: Adabiy tur va janrlar poetikasi	Adabiy tur tushunchasi va uning tasnifi. Adabiy tur va janrlarning paydo bo'lish masalasi. Satira va yumor mustaqil ijod turi sifatida. Adabiy tur va janrlardagi o'ziga xoslik hamda uyg'unlik. Tragikkomedia.	Roman janri imkoniyatlari	Qissa janri	Badiiy asarda tavsiflash vositalari. Monolog. "Muqanna" dramasi va "Qutlug' qon" romanlari misolida
18	18-mavzu: Ijodiy metod va uslub	Ijodiy metod va adabiy oqimlar. Romantizm va uning turlari. Realizm va uning turlari. Modernizmning ichki oqimlari. Uslub va ijodkor. Uslubdagi individuallik	Ijodiy metod va adabiy oqimlar	Epik asar tarkibida rivoya, tavsif va dialogning tutgan o'rni	Badiiy asarda hikoyachi nutqining o'ziga xos xususiyatlari. "Ikki eshik orasi" romani misolida
19	19-mavzu: Ijod psixologiyasi va ijodkor laboratoriyasi	Ijod psixologiyasi va ijodkor laboratoriyasiga doir manbalar. Muallif "men" iga xos xususiyatlar.	Ijod psixologiyasi va ijodkor laboratoriyasi	Dramatik janrlar	Aruz tizimi nazariyasiga oid. Bahrlar, ularning tuzilishi va turlari.
20	20-mavzu: Badiiy asarni qabul qilish va talqin etish yo'llari	Badiiy did masalasi, badiiy asarni qabul qilishda milliylik va umuminsoniylik tamoyillari. Badiiy asarni tushunish va tushuntirish yo'llari.	Abdulla Qahhor hikoyalari uslubi	Lirik janrlar. Hozirgi she'riyatda gi lirik janrlar	Barmoq tizimi nazariyasig a oid. Ritm, bo'g'in, turoq

Scanned with ACE Scanner

Scanned with ACE Scanner

		Badiiy asarni kompleks tahlil etish usuli		xususiyati	

Kurs ishi sifatida quyidagi mavzular tavsiya qilinadi:

1.Adabiyotning adabiy-estetik tabiati.
2.Adabiyotning ijtimoiy mohiyati.
3.Badiy adabiyot-so'z san'ati sifatida
4.Adabiyotshunoslik- badiiy adabiyot haqidagi fan.
5.Adabiyot nazariyasi va boshqa fanlar munosabati.
6.Adabiy jarayon bilan adabiyot nazariyasi munosabati.
7.Adabiyot va mafkura munosabati.
8.Badiiy adabiyotda zamonaviylik.
9.Badiiy adabiyotda tarixiylik tamoyili.
10. Badiiy asarning umrboqiyligi masalasi.
11. Adabiyotda estetik kategoriyalar.
12.Badiiy adabiyotning ijtimoiy vazifasi.
13. Hayotiy voqea va badiiy to'qima.
14.Badiiy obraz tasnifi.
15.Obraz va prototip munosabat
16. Badiiy obraz turlari: xarakter va personaj.
17. Badiiy adabiyot va mifologik tafakkur.
18. Didaktik adabiyot tabiati.
19. Fantastik adabiyot tabiati.
20. Badiiy asar pafosi.
21. Badiiy asarda shaki va mazmun uyg'unligi.
22. Badiiy asar tili.
23. Badiiy ijod va ruhiyat masalasi.
24.Badiiy asarda mavzu va g'oya.
25. Syujet va kompozitsiya.
26.Struktural poetika.
27. Konflikt va uning turlari.
28. Sayyor syujetlar masalasi.
29. Syujetning tarkibiy qismlari.
30. Badiiy asarda psixologizm.
31. Badiiy asarda polifonizm.
32. Badiiy asar xronotopi.
33. Badiiylik mezonlari.
34. Qahramon portreti.
35. Badiiy asarda peyzaj
36. Badiiy tasvir vositalari.
37. Ma'naviy san'atlar.
38. Lafziy san'atlar.
39. Poetik nutq masalasi
40. Badiiy asar tili.
41. So'z va obraz munosabati.
42. Ijodkor uslubi.
43. Monolog va dialog.
44. She'r vaznlar tasnifi.
45. Aruz she'r tizimi.
46. Barmoq she'r tizimi

Scanned with ACE Scanner

Scanned with ACE Scanner

47. Qofiya ilmi.
48. Sharq she riyatida asosiy janrlar.
49. G'azal poetikasi.
50. Ruboiy va tuyuq.
51. Qit'a va fard.
52. Qasidanavislik tarixi.
53. Sarbast va erkin she'r.
54 Sonetga xos nazariy xususiyatlar.
55. Doston va poema muammosi.
56 Adabiy turlar masalasi
57. Epik tur janrlari haqida,
58. Roman janri va uning tasnili.
59. Qissa va povest masalasi.
60. Hikoya va novella masalasi.
61.Esse va badiaga xos nazariy jihatlar.
62. Badiiy asarda konflikt.
63. Lirik turga xos xususiyatlar.
64. Kichik lirik janrlar.
65. Lirik qahramon ruhiyati.
66. Dramatik tur tabiati.
67. Drama janri tavsifi
68. Tragediya janri tarixi.
69. Komediyaga xos xususiyatlar
70 Tragikomediya tabiati.
71. Satira va yumorning asosiy nazariy belgilari.
72. Ijodiy metod masalasi.
73. Ijodiy uslub muammosi.
74. Romantizm metodi tavsifi.
75. Realizm metodi tavsifi
76. Essening janr xususiyati.
77. Sentimentalizm.
78. Simvolizm.
79. Formalizm
80. Modernizm.
81.Strukturalizm.
82 .Postmodernizm.
83. Adabiyotshunoslikdagi metodlar
84. Adabiyotshunoslikda talqin usullari.
85. Biografik janr va biografik metod.
86. Psixologik tasvir unsurlari.
87. Adabiy aloqalar va adabiy ta'sir masalasi.
88. Adabiy jarayon va kitobxon ruhiyati.

III. Fanni o'qitilish natijalari / shakllanadigan kompetensiyalar

Ushbu fanni o'zlashtirish natijasida, talabalar quyidagi ko'nikmalarga ega bo'ladi:

- "Adabiyotshunoslik nazariyasi" fani bo'yicha bakalavr talaba badiiy adabiyotning umuminsoniy mohiyati, adabiy-nazariy tafakkur tarixidagi o'ziga xosliklar, badiiy asar mavzusi va poetik g'oyasi, poetik tafakkurga xos belgilar, badiiy ijod qonuniyatlari va ijod psixologiyasi, badiiy adabiyotning ijtimoiy hayotdagi o'rni, badiiy asarni qabul qilish masalalari, jahon adabiyotshunosligida kechayotgan jarayonlar haqida tasavvurga ega bo'lishi kerak **(bilim)**;

Scanned with ACE Scanner

Scanned with ACE Scanner

- ushbu fan doirasida talaba adabiyotshunoslik nazariyasining tarix, falsafa, psixologiya va boshqa ijtimoiy fanlar bilan bog'liqligini, adabiyotshunoslik ilmi va adabiy jarayondagi nazariy masalalarni, badiiy asarning shakl va mazmuniga oid nazariy qarashlarni, lirikaning poetik mohiyatini, badiiy asar tili, poetik nutq va uslubiy individuallik masalalarini bilishi va ulardan foydalana olishi lozim (**ko'nikma**);

- shuningdek, nazariy bilim olgan bakalavr talaba adabiy manbalarga nazariy baho bera olish, badiiy asarni filologik nuqtai nazardan talqin va tahlil etish, badiiy adabiyot va san'atning mazmun-mohiyati bo'yicha adabiy suhbatlar o'tkazish, mavjud adabiy manbalar asosida ilmiy xulosa va nazariy umumlashmalar chiqara olish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak (**malaka**).

IV. Ta'lim texnologiyalari va metodlari

- interfaol keys-stadilar;
- seminarlar (aqliy hujum, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlar qilish;
- individual loyihalar;
- jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar

V. Kreditlarni olish uchun qo'yiladigan talablar

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni muvaffaqiyatli topshirish.

Asosiy adabiyotlar:

1. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. –T.: O'zbekiston, 2000.
2. Umurov X. Adabiyot nazariyasi. T.: Sharq, 2002.
3. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – T.: Akademnashr, 2018.
4. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – T.: Akademnashr, 2019.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Rasulov A. Badiiylik – bezavol yangilik. – T.: Sharq, 2007.
2. Yo'ldoshev Q. Badiiy asar tahlili. T.: 2004.
3. N.Eshonqul. Ijod falsafasi. – T.: Akademnashr, 2008.
4. Karimov B. Adabiyotshunoslik metodologiyasi. – T.: Muharrir, 2011.
5. Jo'raqulov U. Nazariy poetika masalalari: Muallif.Janr.Xronotop. – T.: G'.G'. nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2015.

Axborot manbalari

1. http://natlib.uz – A.Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi sayti
2. http://ensiklopediya.uz - O'zbekiston Milliy ensiklopediya
3. http://ziyouz.uz – O'zbek va jahon adabiyoti portal
4. http://ziyonet.uz - O'zbekiston milliy ta'lim portal
5. http://www.infolib.uz – Pespublika Axborot kutubxona markazi

Guliston davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.

Fan/modul uchun ma'sullar:

O.Fayzullayeva – Guliston davlat universiteti "O'zbek adabiyotshunosligi" kafedrasi professori, filologiya fanlari doktori (DSc)

I.Saymuratova – Guliston davlat universiteti "O'zbek adabiyotshunosligi" kafedrasi dots.v.b., filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Scanned with ACE Scanner

Scanned with ACE Scanner

Taqrizchilar:

I.Yoqubov – A.Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti “Jahon adabiyoti va qiyosiy adabiyotshunoslik” kafedrasi professori, filologiya fanlari doktori

D.To‘rayeva – Guliston davlat universiteti “O‘zbek adabiyotshunosligi” kafedrasi dotsenti, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Scanned with ACE Scanner

Scanned with ACE Scanner